

REMTINUS

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SAJUNGOS LEIDINYS

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

Nr. 5 (38)

1991 m. kovas

Pirmai Kovo 11-osios sukaktis

Artėja Kovo 11-osios pirmoji metinė sukaktis. Ją sutinkant, reikia prisiminti ir Vasario 16-ąją. Tai dvi išsimintinos, garbingos, niekada neužmirštamos datos: jos abi mūsų tautai reiškė Laisvę ir Nepriklausomybę. 1918 m. mūsų valstybės signatarai su daktaru J. Basanavičiumi, kaip ir dabar prof. V. Landsbergio vadovaujama AT, siekė išsilaisvinti iš priespaudų ir atkurti Lietuvos Respubliką. Nors ir nebūdami profesionalūs politikai, tačiau blaiviai savo įmąstymena priukliai sugebėdami ištuotis okupantui šalies vidaus situacijai, gerai suprato, kad atejo metas tarti kategorinė "NE" okupacijai, tautos kankinimui, išnaudojimui, nutautinimui. Pasirinktos datos buvo kulminacija, kuria praleidus, galėjo mums baigtis tragiskai - vėl būtume nublokūti i grobuonių nagus. 1918-aisiais "NE" buvo tarta caro imperijos griuvėsiuose, gimusiai tariamai darbininkų-valstiečių valstybei, kuri 1920 m. liepos 12 d. sutartimi atsizadėjo Lietuvos visiems laikams. 1990-aisiais Kremlis, atsižurejus prie visiško ekonominio žlugimo ir chaoso ribos, nors ir turėdamas gerai ginkluotą kariuomenę, tačiau vis labiau praradamas savo pozicijas šalies valstybėje, buvo bejėgis išpesti vidaus problemas. Nelaukiant, kol užsienio investicijos padės šalai atsigauti, būtina buvo (gal kai kam atrodė ir per ankstį) paskelbti Nepriklausomybės atkūrimo

akta. Vėlesni įvykiai - ekonominė blokada, politinis šantažas, derybų manipuliacijos, atviras teroras Vilniuje sausio 9-13 d. dar karta įrodo, kad Ato paskelbimas Kovo 11-ąją buvo visiškai laiku. Per šiuos metus mūsų Respublikos įvykiai klostėsi ne visada mums palankiai vaga. Kiekviena diena, sausaitė suteikdavo ir džiuginančiu, ir nuvilliančiu naujieną. Dažnai būdami ne viskuo patenkinti ir nekantrūs, imame kritikuoti ir Vyriausybę ir Parlamentą, ir miestų, rajonų savivaldybių vadus. Visa tai tautai nieko gero neduoda. Šiandien, kai už horizonto vis labiau šviečiasi Laisvės rytas, kai vis labiau ryškėja mūsų kovos pabaiga, negalime pamiršti, kaip, kokia kaina ta laisvę atgausime ir kokia susiklostys politinė, ekonominė padėtis atskirių rūmų Lietuvoje. Kad visa tai vyktų, kuo sekmingiausiai. Šiandien svarbiausia - vienybė, darbas, santūrumas ir didelė kantrybė. Tik tai paspartins mūsų tautos pergalią. Gal krauso upelių užteks, gal terorizmas jau bus tik praetis... Tačiau teks palaukti, kol atkursime krašto ekonomiką, teks keisti savo amoralius įpročius, kol apgydysime mūsų žemeles žaidžias. Teksta daug ko atsiaskyti, išsimoninti naujų gyvenimo būdą, kad praregetume demokratijomis, numaniškomis akimis. Gal tada atskratysime tarybinio gyvenimo palikimo - degraduoto žmogaus. Sunkios tragiskos dienos parodė, kad

mes dar ne visiškai žlugę, kad mūsų tauta dar sugeba vienyti, ištarti ryžtingą žodį "Taip" nepriklausomai Lietuvai.

Taip buvo kovojant pokario metais, blokados metu, sausio tragedijos dienomis ir vasario 9-ąja.

Po Kovo 11-osios dar beveik metus sklandė, neturėdami juridinės atramos taško žemėje. Todėl nenuostabu, kad susidarė saugygos atsirasti opoziciniems grupuotems, nesutarimams, sąmoningoms ar nesąmoningoms Vyriausybės kliaudoms. O tuo greičiausiai skubėjo pasinaudoti Kremlis, tikdamasis ginklu atkurti tarybinę santvarą Lietuvos. Tik mūsų tautos vienybė išgelbėjo mus. M. Gorbačiovas smarkiai apsiriko, manydamas, kad Persų ilankos problema nukreips nuo mūsų pasaulio dėmesį. Jis netinkėjo, kad mes, šios tragedijos pribloki, užmiršime savo nesutarimus ir susivienysime į vieną monolitą. O mus palaikė ir jo plačioji šalis, ir net demokratiškai nusiteikę armijos atstovai... Nepamiršo pasaulis mūsų, Išgirdo, atsiliepė. O dabar jau ir pripažinimas "de facto" artėja. Islandija, ta nedideli ledo, geizerių, ugnikalnių valstybė, nepabugusiu užrūstinti džiūlės valstybės valdovo, taré mums, kaiži antrašme nėra išsilaikoma, nesutume į Europą, į pasaulį. Tikime, kad tas pirmasis mūsų laisve pranašaujantis paukštelišis Islandija nebūs vienintelis, jos paveldžiu tuo pasekė Danija, Skan-

mūsų Lietuva. Tad dar kartą vienybės, kantrybės vardin mūsų Nepriklausomybės!

Jeronimas ČIBIRKA
Kazlų Rūda

Algirdo KAIRIO nuotrauka

Rezistencija Pietų Žemaitijoje

Steponas VYGANDAS

O kryžkelii žeme,
Praeinančių kojų pėdom nužymėta,
Tiek kentus vargu...

B. Brazdžionis

"Vanagai" vyksta į saskrydį, 1949 m. Centre A. Ramanauskas - Vanagas

Vėlyvą 1944 metų rudenį, raudonajai armijai okupavus Pietų Žemaitiją, prie Eržvilko girių vokiečiai muleido keturių lietuvių parašiutininkų desantą. Jie stengėsi kuo greičiau išstraukti į pogrindinę veiklą prieš naujus okupantus, nė negalvodami vykdyti vokiečių pavestų užduočių.

Birbiliškės, Ziburių miškuose parašiutininkai rado apie 500 gerai ginkluotų vyru, kurie save vadino "vanagais". Faktiškai jie valdė Gaurės apylinkes. Kodėl jau pirmomis sovietų okupacijos dienomis į miškus patraukė tiek daug jaunimo? "Miškas trokšta, nes jam, kaip ir Lietuvai, reikia laisvės. Jis turi būti palaistytas mūsų krauju," - sakė vienas partizanas iš Skaudvilių.

Miškas per amžius buvo lietuvių tvirtovė. Lietuva niekada nepaklusno prievartai, nesižemino prieš okupantus. Taip buvo besikuriant Lietuvos valstybei XIII-XIV a. ir vėliau. Miškai padėjo gintis nuo kryžiuočių ir švedų antpuolių. Miškai glaudė ir 1831 m., 1863 m. sukilėlius, slėpė Kestaičių (1886) ir Kražių (1893) skerdynių nukentėjusius. Miškuose slapstėsi lietuviai ir hitlerinės bei sovietų okupacijos metais, t.y. 1940-1954 metų rezistencinės kovos laikotarpiu.

Dideli Tauragės miškai buvo labai patogūs partizanams slapstytis ir kovoti. Cia daug gražių šilų, sausų pušynelių, patogū stovyklavietėms įrengti. Netoliene driekiasi sunkiai pe-

reinami raistai, kur partizanai galėjo pasitraukti nuo didesnio priešų antpuolio. Gal dėl to atskiri partizanų būriai čia išsilikė net iki 1959 metų. Dažnai čia būdavo nuleidžiamos desantininkų grupės. Paskutinį kartą trijų žmonių būrys, vadovaujamas Juozo Lukšos - Skirmanto buvo nuleistas 1950 m. spalio 3 d. Vėliau jie persikelė į Kazlų Rūdos miškus.

Pirmasis ginkluotas pasipriestinimas sovietinei okupacijai Lietuvoje įvyko 1941 metų birželio 22 dieną ir truko kelias dienas. Tada žuvo apie 2000 geriausių tautos sūnų. Tačiau tikros nepriklausomybės tada dar neįvyko šlovoti. Kova atsinaujino 1944 metais, kai Lietuva vėl pasirinko žūbtinės grumtynes už laisvę.

Pietų Žemaitijos rezistencijos kovos vyko kiek kitaip negu kitose Lietuvos vietose, nes sovietai ją okupavo vėliausiai - t.y. 1944 metų spalio mėnesį. Čia susitelkė nemažai iš visos Lietuvos pasitrukusiu dar hitlerinės okupacijos pogrindyme veikusių VLJK' o, LLA ir LLF vadovų, ypač karininkų, generolo P. Plechavičiaus rinktinės karių. Tačiau daugumą sudarė vietinių apylinkių paprasti 16-23 metų vaikai, nors jie lengvai būtų galėję patraukti į Vakarus. Cia pat už Nemuno jau buvo užsienis... Tačiau visi tada buvo pasiryžę kovoti už Lietuvos laisvę. Koviniai daliniai buvo vadinti "vanagais".

Iki 1946 m. vasaros Pietų Žemaitijoje veikė keli stambūs LLA kovotojų daliniai. Jie veikė atskirai, nepalaikydami glaudaus ryšio. Būriai pradėjo jungtis, kai Šiaulių apylinkėse veikusi "Žebenkštis" rinktinė susikilo ir vienas jas vadav - kapitonas J. Čeponis su partizanų dalimi persikelė į Raseinių apskritis Girkalnio valsčiu. J. Čeponis

čia organizavo "Vaidoto" rinktinę ir susisekė su Tauragės apskrities veikusiais Henriko Danilevičiaus būriais. Taip 1946 m. vasarą buvo sudaryta jungtinė "Kestučio" apygarda, kurios vadu tapo aviacijos leitenantas Juozas Kasperavičius - Visvydas (1945 metais ji sužeista partizanai išvadavo iš Raseinių ligoninės). Organizaciniu skyriaus viršininku buvo paskirtas Bartkus. Raseinių rinktinė ėmė vadovauti kapitonas J. Žemaitis - Vytautas, susaudytas 1954 metais.

"Kestučio" apygardos rinktinės: "Žebenkštis" (vadas J. Žemaitis - Vytautas, štabas prie Girkalnio), "Vaidoto" (vadas J. Čeponis, štabas prie Jurbarko, Villiūjos); "Rimučio" (vadas J. Stoškus, štabas prie Šilalės); "Aukuro" (vadas J. Oželis, štabas prie Šilalės); "Dariaus" (vadas A. Jonušas, štabas prie Kvėdarnos); "Visvydo" (vadas J. Kasperavičius, štabas prie Batakių, veikimo sritis Tauragės, Skaudvilių, Pagėgių, Batakių, Eržvilko valsčiai). Rinktinė buvo po 3-4 būrius. "Kestučio" apygardos štabas buvo įrengtas 1946 metų vasarą bunkeryje prie Batakių.

Lietuvos TSRS vyriausybė, pajutusi susiprėjusią organizuotą rezistencijos veiklą, pasikvietė saugumo ir pasienio kariuomenės divizijas, pradėjo naujų puolimų prieš partizanus. Po kelių mėnesių, 1947 m. pavasarį, saugumui pavyko išaiškinti apygardos štabo būstinę. Tais pačiais metais, Velykų pirmąją dieną, NKVD daliniai apsupo apygardos štabo bunkerį, kuriamo drauge su vadu J. Kasperavičiumi buvo ir gimnazistas Albinas Biliūnas. Abu partizanai gynėsi atsiaušydamis ir mėtydami granatas. Kartu buvo deginami štabo dokumentai. Tačiau jėgos (Nukelta į 2 psl.)

G. Žaltvykaitė
Eik, Lietuvė!

Suminčią gėlę
Dangus pakėlęs
Eiti įsako:
- Eik, Lietuvė!
Eik, rūtos žaka.

Eik, trapi gėlę,
Žatzdru paviršus,
Eik, Lietuvė,
Žakės mirčas.

Dievo gatybė
Tave pakėlę.
Kandia beribė!
Eik, Lietuvė!

Didvyrių kraujas
Griežtai įsako:
- Eik, Lietuvė,
Išlavės žaką.

"Kestučio" apygardos vadas aviacijos leitenantas Juozas Kasperavičius

1991 m. kovas

TREMTINYS

2

Rezistencija Pietų Žemaitijoje

(Afkelta iš 1 psl.)

buvo nelygios. Baigę šovinius, abu partizanai žuvę susispręsdindami.

J. Kasperavičiui žuvus, apygardos vadu tapo jo pavaduotojas J. Žemaitis - Vytautas. Jo štabas buvo prie Stulgė. 1948 m. liepos pradžioje įkuriama Vakarų Lietuvos sritis "Jūra", į kuria įėjina "Kęstučio", "Žemaičių" ir "Prisikimo" apygardos. Jos vadu išrinktas J. Žemaitis, vėliau kapitonas Milaševičius. 1949 m. vasario mėn. J. Žemaitis buvo paskirtas Lietuvos Laisvės kovotojų sajūdžio ginkluotujų pajėgų vadu. 1951 m. gruodžio mėn. Žemaitis buvo sunkiai sužeistas, paralyziuotas ir po kurio laiko suimtas. 1954 metais jis buvo be teismo sušaudytas.

Beveik tuo pačiu metu, kai buvo išsprędinta apygardos stalo būstine, t.y. 1947 m. balandžio 16 d., prie Eržvilko enkavedistams pavyko sunaikinti "Mindaugo" būrių. Tada žuvo Alfonsas Čepaitis, Stepas Juškys, Jonas Mejeris, Juozas Nausėda, Jonas Paranauskas, Steponas Tolišauskas, Stasys Urbonas, Kazys Valaitis, Jonas, Steponas ir Petras Žukauskai.

Šių tautos didvyrių žuvimo vietoje eržvilkičiai 1990 metų vasarą pastatė paminklą.

Partizaniniame judėjime tada buvo jaučiamama desperacija. Partizanų Sajūdžio vadų suvažiavime 1947 m. apygardos vadus J. Kasperavičius - Visvydas pabrėžė, kad likome vienų vieni. Užsienis nepadeda.

Tačiau kova vyko toliau. Juozas Čeponis - Tauragis, neprisklausomos Lietuvos kariuomenės kapitonas "Kęstučio" apygardos "Žebenkštės", vėliau "Vaidoto" rinktinės vadovas kovojo Jurbarko, Šimkaičių, Šienlaukio, Žalpių apylinkėse. Jų kartu su kitu partizanu Rudžiu apsupo bunkeryje Pagančio kaime, pas pušeserį Rozaliją Ignatavičiutę-Jakimavičienę.

Sudegintę dokumentus, jiedu susisprędino granata. Žuvusiuosis atvežė į Raseinius prie stribų būstines, tačiau kažkas nakčiai slapta palaidojo Raseinių kapinėse. Ten 1990 m. birželio 14 d. buvo pastatytas atminimo kryžius.

Kai Lietuvos partizanai susijungė į bendrą "Lietuvos laisvės kovotojų

sajūdį", "Kęstučio" apygarda buvo prijungta prie "Jūros" srities. Jungtinei "Kęstučio" apygardai iki susijungimo vadovavo buvęs Eržvilko gimnazijos direktorius Henrikas Danilevičius. Jo pavaduotojai buvo A. Liesis ir V. Gužas. Pagrindinius ryšius su būriais palaikydavo Ona Mockutė - Genovaitė. Vienas paskutinių "Kęstučio" apygardos (vėliau "Jūros" srities) vadu buvo Vytautas Gužas - Mindaugas, kilęs iš Rokiškio, žuvęs 1949 06 13 d. Užnemunėje.

Nuo to laiko partizanų sajūdis prigeso, pasipriėsinimo kovos vyko atskirose apylinkėse, nebuvę nuolatinio sisteminio ryšio tarp būrių.

Rezistencijoje dalyvavo daug paprastų eilinių Lietuvos gyventojų.

Tauragės apskriebies Batakių apylinkėse gyveno kelios Norkų šeimės. Nebuvę jos turtingos: iš 2-8 hektarų žemės reikėjo išmaitinti nemažas 6-8 asmenų šeimas. Visi jie iki 1944 metų žiemos sažiningai dirbo savo ūkeliuose, į politiką nesikišdavo. Tačiau kai Tėvynė pašaukė, iš kiekvienos šeimos stojo po 4-5 žmones.

Pirmai nuo NKVD pasienio kariuomenės baudžiamųjų būrių nukentėjo Norkų šeima iš Rikyškių: 1945 m. sausio mėn. Tyrelį miške žuvę dvidešimt dvejų metų sūnus Jonas, šiek tiek vėliau buvo nukautas jauniausasis - šeoliokmetis Stepas, tą patį mėnesį suėmė vyriausiajį Petrą ir dvidešimtmetyj Jurgį, kuris turėjo išeiti iš slėptuvės, kai baudėjai degino varganą Norkų sodybą. Petras, atbuves lageriuose 10 metų, grįžęs rado nužudyta, savo žmoną ir pats, tapęs invalidu, netrukus mirė. Taip pat mirė ir sesers Onos vyras Juozas Dirgincius, kuris po žiaurių tardymų buvo paralyziuotas.

Eržvilko valsč. Fermų kaimo mažažemio ūkininko Tolišausko šeimai ištiko panašus likimas. Miške žuvę keturi šios šeimos sūnūs, o patys tėvai buvo ištremti į Igarką. Pirmasis sūnus žuvę 1944 metais pas Manką, o paskutinis 1947 m. Paparčių miške (prie Eržvilko). Ten pat buvo sunaišintas ir rinktinės štabas. J. Žemaitis Vytautas pabėgo.

Taigi neteisingai bolševikinė pro-

saganda teigia, kad partizanų būrius sudarė tik "buožių" sūnūs, buvę policininkai, nacių kolaborantai. Dauguma buvo paprasti kaimo vaikinai ir merginos, niekada nesidomėjė politika.

"Žalgirio" būrio bunkeris buvo Stribaičių kaime, Tauragės raj. 1950 m. gegužės 7 d. čia vykusių kautynių metu žuvę beveik visas būrys: Juozas Bušinskas - Bijūnas, Zigmantas Šatkus - Šiaurys, Alfonsas Šatkus - Dobilas, Valdas Lukošius - Mėnulis ir Gėžauskas. Liko gyva tik ryšininkė Onutė Leščinskaitė - Akacija (nuteista 25 metus). Juos išdavė pats būrio vadovas F. Gaublys - Vytautas. Liko gyvi Z. Paulikas - Klajūnas, vėliau sušaudytas, J. Trionis - Jaunutis, nuteistas 25 metams.

Prie Eržvilko, Ridikiškių kaime veikęs būrys buveik visas žuvę 1946 m. vasario 16 d. Žuvusiuų kūnai 1990 m. gegužės 17 dieną buvo ištakinti iš seno šulinio prie būv. stribų būstines ir palaidoti. Jų buvo aštuoni: Stasys Mockevičius, Petras Jackys, Izidorius Mockus, Vincas Kačiušis, Boleslovas Kisielius ir Pranas Pilkauskas, J. Aksamituskas ir Jonas Jukna.

Didelės pagarbos nusipelnė ir tie rezistencijos eiliniai, kurių rėmė partizanus, juos valgydindavo, rengdavo, sužeistus gydė ir slėpė. Kai kurie jų dar labiau nukentėjo negu patys partizanai. Daug jų net su mažamečiais vaikais buvo ištremti į Sibirą. O kiek jų sudeginta kartu su gintosiomis so-dybomis!

Bolševikinė propaganda bandė teigti, kad rezistencijos mažai tebuvo mokytojų. Bet remiantis vien Eržvilko apylinkės mokyklų pavyzdžiu, galima pasakyti visai ką kita. Eržvilko gimnazijos palepėje jau 1944 m. žiemą veikė spaudos platinimo centras, kuriame vadovavo pats gimnazijos direktorius Antanas Giedraitis. Jis ir tapo pirmaja saugumiečių auka: 1945 m. vasario mėn 6 d. jis ir mokytoja Vytauta Steponaitė suėmė pamokų metu ir buvo ištremė į Pečioros lagerius. Vėliau A. Giedraitis buvo išvežtas į Novosibirsko sritį, ten ir mirė.

Per tą laiką buvo suimti dar keli

"Rolando" būrio ryšininkė ir partizanė Albina Norkutė (dešinėje), 1948 m.

Eržvilko apylinkų mokytojai: P. Ruibys, Jonaitis su žmona, Martinaitis, Kazimieras Liekis, Nikodemas Krapavickas. Nukentėjo ir Eržvilko gimnazijos mokytojai: B. Toliusis, žinomas respublikos lietuviastas Pranas Gailiūnas, ilgametis Vilniaus universiteto rektorius akademikas Jonas Kubilius (jo tėvai aštuonerius metus buvo tremtyje). Po metų suėmė mokytoja Jonė Striautė, o gimnazijos direktoriui Henrikui Danilevičiui pavyko pasitraukti į mišką (vėliau jis žuvę). Netrukus suėmė ir mokytoja Kleopą Greičių. Vėliau jų veiklą perėmė kitas gimnazijos direktorius Vincas Ulevičius ir mokytojas Antanas Jankauskas. Jie su mokiniais reguliariai kas dvi savaites leido ir platino pogrindžio laikraštelius (B.d.)

"Atžalyną" ir "Laisvės varpą". Abu mokytojus taip pat suėmė mokykloje. 1949 liepos 1 d. ginkluotos sargybos lydimus juos varė į saugumo būstine. Einant pro Šaltuonos skardį, A. Jankauskas staiga šoko nuo jo į pasislėpę tankiuose krūmuose. Jis suėmė po poros metų ir išsiuntė į Karagandos lagerius. Ten išbuvo aštuoperius metus. Dabar gyvena Jonavėje.

V. Ulevičiui pavyko pabėgti į Jurbarko kalėjimo. Jis išskasė per kalėjimo pamatus. O saugumiečiams paliko raštelį: "Jūs pavertete lietuvius kurmiais". Tų pačių metų rugpjūčio 3 dieną, praėjus trims mėn. po pabėgimo, jis žuvę Eimantuose, prie Šaltuonio.

Apdovanoti partizanai

Vasarį 16-oji Telšiuose

Neprerastai gražus išaušo Vasario 16-osios rytas. Nepalūžę po Kruviningo sekmadienio, kaip mūro siena gynė Parlamentą, dabar telšiečiai rinkosi į brangią Neprisklausomybės šventę.

Ejo ir éjo kolonus, pasipuošusios vėliavomis: politiniai kaliniai ir tremtiniai, šauliai, Krašto apsaugos būriai, "Carito" moterys, skautai, kataliku mokyklos auklėtiniai ir visi žmonės. Nuo merių jie išskilingai nužygiaavo į Katedrą. Cia buvo aukojuamos šv. Misios už Lietuvą. Žemaičiai vyskupas Antanas Vaičius pašventinė Politinių kalinių ir tremtinų sajungos vėliava, buvęs politinis kalinas, o dabar Telšių kunigų seminarijos vicerektorius kun. Kauneckas pasakė pamokslą. Po pamaidų visa kolona pajudėjo prie pastato, kur buvo kankinimai Raininių kankinai. Paskui į kapines. Buvo pagerbtai žuvusieji savanoriai, kankiniai. Sauliai ir Krašto apsaugos savanoriai priėmė išskilingą priesaiką.

Šventė sujaudino ir seną, ir jauną. Buvę tremtiniai aukojo savo kulkias santaupas krašto apsaugai. Telšiškis Konstantinas Tautkus paaukojo net 1000 rb, seniukai Grušai 200 rb. Paklausti, kodėl po tiek daug aukoja, atsakė: "Mes galime paaukoti ir gyvybę".

Telšiuose vyko daug renginių Vasario 16-osios garbei. Vienas aktyviausiai rengėjų buvo tremtinų bendrijos ansamblis. Ypač gražiai ši išskilinga diena buvo paminėta Pavančių miestelyje. Tremtiniai buvo sukti su duona ir druska. Ne vienam nubiro kartu ašara, prisiminus duonos skonį tremtyje...

V. VASILIAUSKAS

Dvidešimt metų svetimoje šalyje

Kai skaitai apie tremti, apie Sibiro kančias, tiesiog negali patiketi, kad tiek buvo galima iškentėti. Žmogus stiprus, daug pakelia. Pakéléme ir mes... Tą birzelio 14-ąją tėvelį paklupdė ir liepė būti rankas iškelius, o visą namą rausė. Tryškių stotyje mus atskyre amžinai. Iki šiol nieko apie tėvelį Adomą Stasiulį nežinome. Tik tiek, kad buvo Krasnojarske, Rešiotų lageryje. O mes su mama (man buvo vienuolika, o sesutei penkeri) patekome į Altajaus kalmus, į gyvulių fermą. Valgėme žoles, bulvių lupenas. O kaip mūsų nekėlavavo, kaip tyčiosi. Daug kas bėgo, bėgomė ir mes. Atsimenu tą paskutinį vakarą. Ganiau veršelius. Sugulė jie ir aš tarp jų. Staiga atjojo Kirliachinas - kad pradės keikti ir spardytis. Būtų mane sumyges, jei ne verselai. Tada su nagalka kad rėžė per nugara. Taip ir prilipo suknėlę. Tą vakarą mes ir pabėgome. "Būkite prakeikti, išdidūs kalmai, alkansas žemos ir pūgos, tegul nė vieno tremtinio koja čia daugiau nežengia", - taip atsiveikinai, nes labai skaudėjo nugara. Vilniuje buvome 1947.05.20. Sodai žydi, skamba varpai. Bažnyčioje prie mūsų priėjė vienuolė. Parsivedė, pavalgydino, jidė kelionei į Telšių, o mes atrodėme kaip elgetos. Deja, dar mišus kančių taučė buvo neisberta.

Teresė Taujanskienė

Sveika, tėviškė
Sveika, senoji tėviškė,
Su beržynėliais ir kalnais!
Skrendu pilkais takeliais vėlei,
Numintais kaškada, senais.

Ir džiaugsmas neišpasakytas
Užlieja širdį, net graudu.
Brangaus takelio tokio kito
Pasauly niekur nerandu.

Vaikystė čia basa bėgiojo
Ir dingo platumoj laukų.
Čia aštuoniolikti atjojo,
Tik čia taip gera ir jauku.

Kur benueičiau, nukeliaučiau,
Nublokštū vėjai kur piktis,
Išsilgstu tavo dangaus aukščio,
Vartelių tu, kur palikti.

Lapkričio 23 d. šaulių sajungos suvažiavime buvo apdovanoti rezistencijos dalyviai Juozas Armonaitis ir Kazimieras Michelevičius.

1991 m. kovas

TREMTINYS

3

Tik vieniša palinkus obelėlė...

Nugrimsk i praeit, tremtie,
Pilna žiaurumo ir patyčiu,
Bet viską saugok, atmintie,
Kaip saugojai paveikslą Vyčio!
(V. Cynauskas)

1951 m. rudenį man, pirmaklasėi, nebeteko pažinti visų lietuviškų raidžių. Ankstai, būtinga spalio ryta mane ir teveli prikelė pulkas vyrų. Liepė keltis, rengtis ir vykti pas "baltasias mečias". Tėvelis valkičiojo pasimetes... Subėgė kaimynai raudojo, giebėsiavo mane, rinko daiktus kelionei...

Mūsų namus purvinais batais minidžiojo svetimi žmonės, narsė po kambarius, darinėjo stalčius, susikiso ikišenes mamos papuošalus ir vis dar kažko leškojo.

Mūsų kulkis ryšulėliai buvo sumeisti į veimą, paskutinių kartų, mus apkabino kaimynai ir giminės...

Kiek pavažiavus prisiminiau, kad troboje liko mažas ežiukas. Jau norėjau pulti iš ratų ir begti jo pasiūmą, bet stribai mane sulaukė. Mano augintinis taip ir liko našlaitis... Tada dar buvau vaikas ir nesugebėjau pajusti to aksusmo, kad netenkū Tėvynės. Man buvo gaila tik ežio ir raudantio tėvo.

Šuo Sargiukas dar ilgai bėgo mums iš paskos. Vėliau kaimynai rašė, kad ilgėdamasis savo šeimininku, ilgai ir gailiai kaukė, kol nudvės.

Neoli Endriejavą, kelyje, sutikome mamą. Ją lydejo ligoninės slaugės. Sužinojusi, kad mus išveža, mamyte išspėrė iš ligoninės sirdžama.

Mano valkičios akys dar ilgai matė didingus mūsų sodybos klevus, tarsi atsiveikinančius su mumi.

Iš Endriejavos Rietavo rajono link jau važiavome sunkvežimiais. Buvo tremiamas ir mano dėdė, tetos brolis, su penkiais mažamečiais vaikeliais. Dėdė Kazimieras Kryžauskas daugiau Tėvynės nebeleždyo, amžinai liko Sibiro platybėse.

Plungės geležinkelio stotyje mūsų jau laukė gyvuliniai vagonai. Tokio siaubingo vaizdo gyvenime neteko matyti. Kočmaras, beveik iškėlė žmonių rikusmas! Kol mus "rušiavo", skirsto, skaičiavo, atvarė ir mano seseris Janina,

ir Eugeniją. Vyresniajā pristatė iš Žadviniai, kur ji tuo metu mokytojavo, vidurinėja - iš Rietavo žemės ükio mokyklos.

Kai visi "liaudies priešai" buvo suvaryti į vagonus, užkalė langus ir duris. Vagone buvo labai tvenku, tamsu, truko oro. Žmonių buvo prigrūsta kaip silkių bačkoje. O slabe, koks buvo kiykumas, ešelonui padudėjus! Verkė moterys, vaikai, dejavė ligoniai ir seneliai. Žmonės ir meldės, ir dainavo, o kai užtraukė "Leiskit i Tėvynę", drebėjo net vagono sienos.

Mano mama suniai siro, ir mes buvome netekę viilties, kad į vietą ji nuvažiuos gyva. Sunki ir ilga buvo mūsų kelionė. Per vagoną kaip vaiduoklis spraudėsi pro žmones išprotėjus jauna mergina su vestuviniu nuometu ir visų klausinėjė, kur rasti telefoną paskambinti savo Vacelui. Vaikiškas balselis nuolat reikalavo bulvienės. Kartą, per eilių patikrinimą buvo rastas negyvas vaikas, surymiotas į patalus. Kūdilq išplėše iš klykiandžios motinos rankų. Ir iki šiolė ji nežino, kur jos sunaus kapas.

Pervažiavus Uralo kalnus, ešelonui sustojus, sargyba atidarydavo viršuje mažą langelį. Mes, pasmerkitė, nuleisdavome ant virvutes prireštą kibirą, prašydami išmaldos. Vietiniai gyventojai žinojo, kad gabena tremtinius. Nors patys tolde pat išblyškė ir nuplyše, bėgdavo jie prie nuleistų kibirų ir metė cukrų, virtas bulvės, duoną. Šie gerieji žmonės nepaisydavo nei sargybos švilpukų, nei keiksmų. Deja, virvute ant kurios laikėsi kibiras, dažnai nupjaudavo sargybinius.

Po triju ilgu savaičių pasiekėme Krasnojarską. Mus išlaipino. Ten jau buvo spegiuota žiema. Sunki buvo laikytis ant kojų, akys merkėsi nuo neįprastos šviesos.

Paskui suvarė į baraką. Visą kūną baissi niečio, mus buvo aplinkė gyviai. Tremtinius sustatė į eile, o vadiniame "pirklių" rinkosi. Mūsų šeimą ilgai brokavo, mat nepatiko "odni babi". Bet pagaliau išstrinko ir mus trys pirklių - vienas raišas, kitas - raušuotas, o trečias - vienakis.

Patekome į Užūro rajono tarybinį

Po naujujų metų man pasiūvo terbelę, kažkokį apavą iš avies kailio, ir vyresnioji sesuo nivedė į mokyklą.

Visų pirmą, įžengusi į klase, virš lento

pamačiau didžiulį portretą. I mane,

"Lietuvos kulačką", žvelgė "didžiojo Josifo" akys.

Pirmus metus mes, atvežtieji,

buvome laisvais klausytojais, kad

pramoktume kalbėti rusiškai. Namuo-

se pameckas ruošta, sedėdama ant

maišų, pasidėjusi ant kelių lentų.

Baigius 4 klasės, septynmetę pradėjau lankytis už 7 kilometrų. Bris-

uk "Stalinec". Apgyvendino žemėje. Sienos iš velėnų, lubos taip pat, grindų nebuvė. Patalpos plotas 12 kv.m., apgyvendino tris šeimnas (apie 15 žmonių). Miegojome ant medinių gulų, kandžiojo blakės ir blusos. Neuztuko apklotu, tad miegojome su rūbais. Saltis buvo beveik tokis pat, kaip ir lauke, tik ant galvos nepustė. Valgant į lėkštę vasarą krito sliedai, o žiemą tarakanai.

Visus, kas dar kojomis žemę rėmė, idarbino. Komendantas liepė pasirašyti, kad esame čia perkelti gyventi nuolatos, kad nebandysime begti. Tėvelis dirbo pačius suniausius darbus, kito miške, žiemą jį šveždavo į anglų kasyklą. Pavasarį griždavo kaip skeletas. Vyresnės mano seseris varydavo naktimis beiuoti grūdų. Darbo salygos buvo sunkios ir kenksmingos, bet ten tremtiniai galėjo pavogti grūdų. Todėl bado nematėme, maleme pasisilėpę tuos grūdus ir kepėme rusiškas "lepišiškas".

Dieną seserys veždayo jaučiais iš laukų šieną ir šiaudus. Žiemos tenai labai šaltos, siausdavo didelės pūgos. Seserys neturėdavo šiltos avalynės, tad skudurais mutariuodavo kojas, rišdavosi po keletą skarelių. Griždavo iš laukų į šaltą žemėnė apšalusius veidus ir kojomis, kurios apeidavo žaizdomis.

Eugenijos sveikata tuojo pablogėjo, ji pradėjo koseti. Klaidžiojo jos karšiuojančios žydros akys po žemėnė, ji vis mamos klausudavo: "Mamyte, už ką mus štaip?" Prarado ji jaunatvišką žvalumą, išsekė jėgas. Sirgti ir gulėti komendantas neleido, sake, kad apsimeta.

Po naujujų metų man pasiūvo terbelę, kažkokį apavą iš avies kailio, ir vyresnioji sesuo nivedė į mokyklą. Visų pirmą, įžengusi į klase, virš lento pamačiau didžiulį portretą. I mane, "Lietuvos kulačką", žvelgė "didžiojo Josifo" akys.

Pirmus metus mes, atvežtieji, buvome laisvais klausytojais, kad

pramoktume kalbėti rusiškai. Namuo-

se pameckas ruošta, sedėdama ant

maišų, pasidėjusi ant kelių lentų.

Baigius 4 klasės, septynmetę pradėjau lankytis už 7 kilometrų. Bris-

davome per didžiules pusnis, ne kartą per pūgą buvome paklydė, apšalę. Kartą po tokio ivykiu ilgai sirgau. Būdavo, kad po pūgos nesuradavo žmonių iki pavasario. Vaikams truko vitaminų. Klubėjo dantys, kraujavo dantenos, apimdavo silpnumas, vaikščiojau panaši į "bjauruji ančiuuką". Grauždavome su draugėmis apšalusias bulves ir išsivaizdavome, kad valgome lietuviškus obuolius. Ir pagaliau koks buvo džiaugsmas, kai kelios lietuvių šeimos susidejusios nusipirkome karvę.

Iš mano sesutės Eugenijos beliko tik šešėlis, jis pradėjo koseti jau krauju. Kartą vasara, beganydama tarybinio ūkio avis, užmigo ant žemės. Tenai, Sibire, vasaros trumpas, nuolat iš žemės eina pašalas. Genutę radome be samonės. Ją, sergančią abipusis plaučių užlegimui, į rajono ligoninę gabeno. Tėvelis jaučiai pakinkytu vežimiu. Kelionėje mergaitė kliedėjo, šaukė "nenorū mirti svetimoje žemėje, noriu sugržtī į Lietuvą". Ligoniene pagalbos nebuvó. Vežimas su jaučiais grižo atgal, tame gulėjo jauna 21 metų lietuviatė, geltonkasi, skaisti kaip

gėlė, nelaiku pakasta šalnos. Mirė ji svetimoje žemėje. Mano sesutė palaidota Andronovkos kapinaitėse, šalia kitų lietuvių, šalia tokios pat jaunos Marytės Butkutės ir kitų bendro likimo tautiecių.

Sunku ir skaudu buvo mūsų šeimai jos netekus. Mama vos nenušiudė, tėveliui be laiko pabačio plaukai. Aš augau su nesveika širdimi, sirgau mažakraujyste.

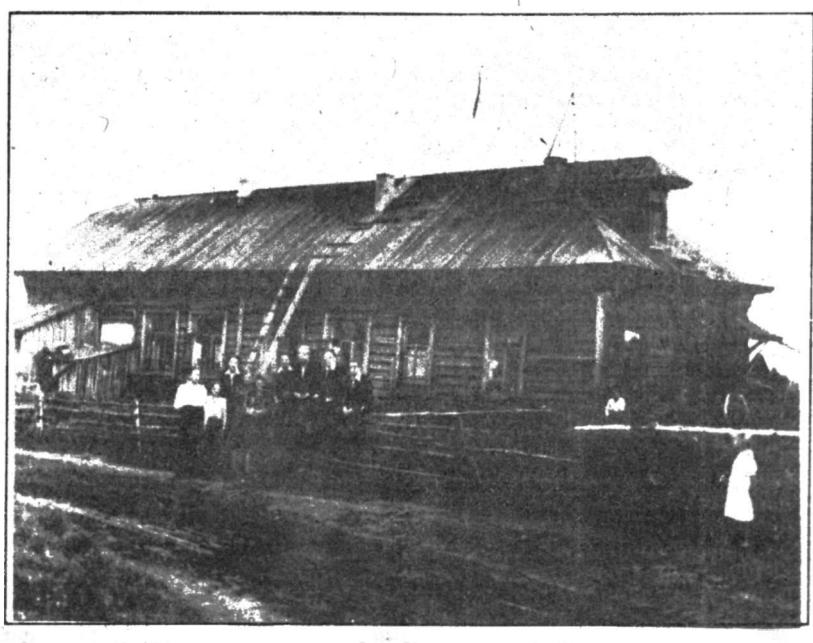
Sibiras stipriai išsirėžė į samonę. Dar iki šiolei sapnuoju tą laukinę, gražią gamtą, upelį, aukštus kalnus, avu kaimenes ir amžiną alkį...

O tėviškėje seniai nebera nei trobesi, nei gražuolių vaikystės klevu, kuriuos paskutinį kartą mačiau, kai vežė...

Liko tik vieniša palinkusi obelėlė.

Rietavas

**Danutė
KRYZANAUSKAITĖ-
LUKMINIENĖ**

Kliučiai, 1952 m.

Iš buvusio tremtinio Serapino Kitkauskos asmeninio archyvo

Dr. A. Mauragis

Dr. Jonas Šliūpas mano prisiminimuose

(Teisintys. Pradžia 1990 m. Nr. 4)

Iš Nagių sužinojome, kad prieš dvi savaites yra atvykę į Bregenzą Gražina ir adv. Kazimieras Šliūnai, Gražina yra Šliūpo giminaitė, brolio Roko duktė. Taigi atsirado net... iki Šliūpo giminių ir mūsų lietuviškas būrelis padidėjo.

Nespėjome dar apsiprasti su padėtimi, kai spalio mén. gale atvyko iš Berlyno R. Petrenas, "Litauische Hilfesstelle" - Lietuvos globos istaigos astostas, pražyti Šliūpa, kad jis, vokiečiams prašant, atvyktų į Berlyną pasakyti per radiją Amerikos lietuviams kalbą. Pasirodo, kad vokiečių saugumas Šliūpo kelionę sekė, nes kaipgi jis ten Berlyne galėjo sužinoti, kad Šliūpas jau atvažiavo į Bregenzą? Tuo labiau negalėjo žinoti "Litauische Hilfesstelle" nei kada Šliūpas išvyko į Lietuvos, nei kada atvyko į Bregenzą. Matyt, Šliūpo kalbai vokiečiai pridavė daug reikšmės. Kaip ten bebūtų, Šliūpas iš tikrųjų neturėjo važiuoti, jis buvo pavargės, ir, be to, jam buvo skubiai reikalinyti nauji akiainiai. Aš Šliūpą atkalbinėjau nevažiuoti, o per Petreną pasiusti gydytojo pažymėjimą, kad serga. Šiaip jam patarė ir Nagius. Bet Šliūno prikalbėtas važiuoti, jis vėl kreipėsi į mane, kad palydečiau į Berlyną. Aš nesutikau, bijodamas atsakomybės ir žinodamas, kad jis neprimato. Tą patį pasakiau ir Grasikai, bet jis man atsakė, kad Kazimieras palydės.

Tuo pat išleidome į kelionę į Šliūpą su Šliūnu, berods, tai buvo spalio 31d. Man buvo gaila žiūrėti į Šliūpą. Jis taip nenoromis važiavo į Berlyną ir taip jautriai atsisveikino su savo šeimai, turtam nujausdamas ką negero. Po savaitės, lapkričio 6d. 1944 m., p. Šliūpienė gavo telegramą, kad vyras mirė. Ši kartą p. G. Šliūpienė paprašė manes, kad ją ir sūnū palydėtai į Berlyną atsisveikinti su daktaru.

Bregenso lietuvių, išgirdę tą liūdną

naujiena, surinko pinigų vainikui ir mane įgaliojo nupirkti ir padėti prie karsto. Kelionė į Berlyną buvo sunki, bet mums, jauniems, buvo pakeliamos. Berlyne sustojome "Aleksandra" viešbutyje. Pirmas mano rūpestis buvo nupirkti vainiką ir paruošti kaspinus su įrašais. Tą darbą man padėjo atlikti viena simpatiška ponija, kurios pavarės neatsimenu. Ji gražiai įrašė kaspinus: "Dr. J. Šliūpu - Lietuvos patriarchus Bregenoje lietuvių".

Kita diena nuėjome su p. Grasilda į laidotuvų biurą aplankyti mirusio Šliūpą. Radome jį pašarvotą gulintį karste ir pridengtą balta drobule. Su kalbėjome trumpą maledicę ir atsišvakinome su velioniu. Biuro tarnautojas atidavė velionio daiktus - lazda ir portfelį. Ponija Šliūpienė giliai susiaudino ir ėmė verkti, sakydama: "Paimk, Aleksandrai, šią daktaro lazdu atminimui ir eik daktaro pėdomis". "Mielia ponija, aš labai dėkingas už šią man brangią dovaną, aš ją parvešiu į Lietuvą, kaip aušrininko lazdu, bet daktaro pėdomis ne man eiti. Aš neturiu tu gabumų, nei tos energijos, kuria daktaras buvo apdovanotas, bet Lietuvą myliu taip pat, kaip ir jis mylo". Paėmiau lazdu ir ją tebeturiu iki šios dienos. Ji tebeina garbingas pareigas, mano motina leva Januškaitė - Mauragiene (98 m.) senelė, laimingai jaya tebesinaudoja.

Su dr. J. Šliūpu lietuvių atsisveikino gražiai, iškildmingai, kaip ir dera atskiriant su tautos didvyriu. Laidotuvės įvyko Berlyne 11 lapkričio. Dr. Jonas Šliūpą sudiegino Wilmersdorfo krematoriume, dalyvaujant didelei miniai žmonių. Karstas skendėjo gėlių ir vainikų gausoje, o didelė bažnyčia, pilna žmonių, skambėjo giesmėmis ir atsisveikinimo kalbomis su mūsų tautos veteranų. Tegul jo didvyriški darbai lietuvių tautai pasileka niekada nežinomi.

● ● ●

Jei tavo protas neranda
Dievo,
kreipkis į išmintį, ji tau padės.

Baigiamasis žodis

Šiai savo prisiminimais apie dr. Joną Šliūpą, manau, sukelsiu kontraversinių kalbų, bet kaip kitaip būtų buvę galima apie jį rašyti, kai jis toks ir buvo. Siuose prisiminimiuose stengiaus išryškinti jo pasaulėžiūrą, kuria jis gyveno paskutiniuose savo gyvenimo metais. Jo asmenybė ir jo veikla buvo kontraversinė, nesutapo nei su kaire, nei su dešine. Jis éjo savo keliu, ieškodamas tiesos ir sąžinės laisvės, ugdydamas tautoje dorą ir kultūrinių mastymą, pasitikėdamas mokslo galia. Tačiau vien mokslo neužtenka, rašė Šliūpas, reikia moralės, doros: "Kur esti etiški impulsai, ten mokslas esti labai našus derilium, o kur jų nėra, ten mokslas

1991 m. kovas

TREMTINYS

4

Mirties lageryje

- Mane suėmė 1946 m., - pasakoja kvėdarniškis Albinas Juknius, - Silutėje. Igrūlo į Silutės kalėjimą. Tardė rusas, o rusų kalbą mažai tesupratau. Kalino, esą sė kontrevolucionierius, tėvynės išdavikas. Pats nežinojau ant ko pasirašiau, nes nepasirasant skaudžiai mušė. Mano kalinimai buvo suregztai dar man esant laisvėje. Lūdininkai buvo valstiaus pirmmininkas ir jo draugas.

Gruodžio 19 d. Aukštaklausasis teismas nuteisė A.Juknį 7 metus lagerio ir 5 metus trėmimo. Laikė kalėjime Silutėje, kol sudarė keletą vagonų kalinių. Kartą į kamero atėjo prokuroras ir paklauso, ar gerai maitina. A.Juknius atsakė, kad maistas prastes, sriubą verda iš neuskustu bulvių. Prokuroras užsiraše A.Juknuiu pavarde. Kitą rytą A.Juknui išvedė į kameros ir nuvedė į karceri. Už tokį pat atsakymą prokurorui jis rado karcerio kameroje Petrolių iš Pajūralio bežnytakaimio. Abu prokuroras "apdovanojo" penkiomis paromis karcerio. Tai buvo gruodžio 24 diena. Juos iškrentė, palikdami tik su apatiniais drabužiais. Grindys cemevinės. Lango vietoje grotuota skyčiė. Per ją iš lauko verziasi vejas. Soko juodu abu basi nuo ryto iki vakaro, kad nesušaltų. Pamati, kad netoli grotuotų durų pamesti je rūbų. Pa- prašė rusų sargybinį, kad paduotu šuotą karceri išsišuoti. Russas padavė. Tada jis iš šuotos išsišraukė keletą virbų, suplėtė marškinus, surišo juos, kad iegesni būtu ir galėtų toliau pasiekti. Taip jie prisitraukė drabužius ir jais apsirengė. O rusas kareivis, pamates juos apsirengusius, nieko nešakė. Nekil, apie pirmą valandą, ateina patikrinti sargybos viršininkas ir, pamates juos apsirengusius, paklausė, kas padavė drabužių. Juodu atsakė, kad drabužius padavė gydytojas. Viršininkas buvo labai žiaurus, bet tuo kartu buvo girtas ir, matyt, pas gydytoja nebuvo. Taip jie abu į atsėdejo karcerje po penkias paras. Vaigži duodavo po 200 gramų duonos per dieną, ir puoduką vandens. Per tas penkias paras kartą davė skystos sriubos puse įstro. Vieną kartą varė į pirtį. O po karstos pirties šaltas karceris nejuokas.

Apie pusę sausio 1947 m. visus kalinius išvarė iš kalėjimo ir, stipriai sargybai su žūnimis lydint, nuvarė į geležinkelio stotį, susodino į gyvulinius vagonus. Priešais jų vagoną buvo pilnas vagonas jaunų mergaičių mokinukų, kurios buvo nuteistos pagal 58 str. Kartą išgirdo jie tame vagono klyksmą, pagalbos šauksmą. Tai supo sargybiniai, nergaitės pri ėvaratavo, atėmė gerasiųjų drabužius, išvalynę. Ir niekas iš viršininkų kareivų neaudraudė,

nors šios šaukė, kad jas baigia nukankinti. Kam tada iš bolševikų rūpejo žmogaus gyvybę, garbę? Stotyse kareivai pardavinėjo nurengtų mergaičių daiktus.

Vilniuje juos uždarė kažkokioje bažnyčioje. Palaikė tris paras, kol suvežė kalinius iš kitų kalėjimų. Ir vėl į kelionę. Po stiprios kratos suvarė į vagonus. O jų buvo daug - ilglausias ezelonas. Cia vėl patikrinimas. Šauku pavardėmis. Vienas kareivis mediniu kūju duoda į nugara, galvą ar kitur, kur petaiko, ir skaičiuoja. Nuo smūgio kai kas suklumpa. Jei nespeja greitai pakilti, gauna dar kartą, antra. O kareivis vis ūkia: "Še tau, bandite, še tau, Lietuvos bandite". Ir pajudėjo vagonai į "matušą" Rusiją. Vežė daugiau naktimis, dienomis stovėdavome stotyse už kitų vagonų, kad nepamatytų žmonės. Į vagonus įpuole kareivai nurenginėjo kalinius. Atėmė visus viršutinius drabužius, batus. Paliko tik su apatiniais. Jei kas priesinosi, tą skaudžiai mušdavo. Ir aš likau su apatiniais drabužiais, be batu. Vėliau man davė suplystusias kareiviskos kelnes, karišką kepure, sudėvėtą šinelį, suplystusius batus. Nors ir tolitas drabužius, bet gavo ne visi. Žiema - šaltas. Daugelis susirgo. Ligonių išnešė iš vagonų, neva į atskirą vagoną, bet jų daugiau nebemateime. Turėt "nurasi". Kas dieną kankino minėti patikrinimai. Daugeliui pakenkė sveikatai. Bet ar čekistai galiėjosi žmonių? Jie buvo ištrosčiai matyti daugiau krauso, ašarų. Džiaugėsi, juokėsi, kankindami žmones. Jeigu kas paprasydavo sniego (vandens retai tediodavo) atsigairinimui, tai sargybiniai atsakydavo: "Eikit, banditai, laukan, pagirdysim kulkam".

Petropavolske nuvarė į pirtį. Kas neturėjo batu, kojas apsvynijo skudurais, kai kurie įėjo apatiniais rūbais, nes viršutinius rubus ir batus buvo atėmę sargybiniai. Išvalduokit, kaip atrodė musų kolona, įstemo į pirtį. Po pirties vėl skaičiavo, lipant į vagonus, skaičiavo, "pavažindam" tuo mediniu kūju. Kovo 1 dieną atvežė į Karabeso paskirstymo punktą. Cia davė virinto vandens atsigerti, kiek kas nori, o ryta į sruobos po lėkštę, duonos po 500 gramų. Pietų vėl davė sruobos lėkštę į ūkštą, o vakare sruobos lėkštę. Po tokios bado kelionės čia atrodė kaip rojus. Kol sutvarkė dokumentus, praėjo dvi savaitės. Kalinių atgavo jėgas. Prasidėjo kalinių rūšiavimas. Gydytojų komisija nustatė, kokiai darbo grupės kalinių priklauso. Paima ranka už sėdmennių, jei yra kiek raumenu, reiškia pirmos kategorijos darbininkas, tinkantis sunkiemis darbams. Jeigu vieni

kaulai - lengviems darbams. Kadangi A.Juknius dar nebuvo "dochodiaga", ji paskyrė į vieną Džezkazgano lagerį, kuris kalinių buvo pramintas mirties lageriu. Su A.Jukniu čia atvežė apie 500 kalinių. Juos suvarė per geležinius vartus į zoną, iš visų pusės aptvertą kelių eilių spygliuota viela, tarp kurių lakstė šunys. Pasitiko juos seni lagerio kalinių, atrodė kaip skeletai, apvilkti skarmalais. Jie praėdė duonos, bet ir mes po tokius ketinėjus neturėjome. Kai kurie sėdėjo lageriuose nuo revoliucijos laikų: atsėdi dešimt metų, vėl persikito ypatingosios komisijos sprendimą, kad nuteisti dar dešimtmetį menų, ir taip kartojasi. Buvo jie pasmerkti mirčiai. Barakuose pilna blakių. Kalinių išsilisdavo į čiužinius, galus prie kailio užsirūpėdavo taip, kad tik galva klysojo. Taip blakių maišiu prieidavo.

Paskyrė juos dirbt į vario rūdos kasyklos sanctas. Darbas labai sunkus, ant galvų bėga vanduo. Ventiliacijos nebuvo. Per dulkes nieko nebuvo galima matyti už penkų metrų. Maitino du kartus per dieną. Duodavo 600 gramų iš prosų ir pelų mišinio keptos duonos, kurių paimti galėjai tik į kepure, nes jis trupėdavo. Sriuba virdavo kopūstu ir dilgėliu. Kai kada pridedavo du-tris šimtus gramų košės ir gabaliuka žuvies. Kas normos neivykdydavo. Girdavo "straftorių pojok", t.y. 200 gramų duonos ir lėkštę sruobos.

I darbą ir iš darbo varydavo kolonomis, lydiėjo ginkluoti kareivai su žūnimis. Kai kada įsakydavo gulti į sniegą ir gulėti, kiek sargyba panorės. Jei kas nespėdavo atsigulti, tą "pavaišindavo" automato serija.

Nuo sunkaus, alinančio darbo ir bilo maisto žmonės mirė kaip musės. Žiema lavonus krovė į krūvas kaip medžius. Paskui kalinių turėdavo iškasti kanalą. Mašinomis surėždavo lavonus ir suversdavo į tuos kanalus be karstu. Tuos kapus kalinių vadino "Tryliku lagpunktu". Jis buvo labai didelis. Kai vieni kalinių išmirdavo, atveždavo naujus. O trylikasis lagpunktas sparčiai didėjo.

A.Juknius gyvybę išgelbėjo žydas iš Telšių. Jis gaudavo siuntinius iš Telšių vyskupo, kuris iš gelbėjo nuo sužalomyne prie vokiečių. Gaila, to žydro pavardės A.Juknius neprisimena. Žydas atiduodavo valdžią, davinė A.Jukniui, o pats maitinosi vyskupo atsiuštis produktu. Tada A.Juknius svėrė 50 kg. Vėliau A.Juknius buvo paskirta ketvirta darbingumo grupė. Jis tapo invalidu. Pateko į lagerius, kurių kalinių dirbo žemės ūkyje. Cia duona buvo geresnė. Dirbant žemės ūkyje darbus, į rankas patekdavo tai morka, tai bulvė, tai sėtinys. Taip A.Juknius ir išėjo. Grizė į namus. Dirbo Kvėdarnos kolūkyje. Dabar penšininkas. Nori ukininkauti savarankiskai. Reabilituotas.

**Užraše
Kestutis BALČIŪNAS**

ko skeveldra. Buvau tada 12 metų. Gal kas parašys knygą apie mūsų šeimos tragediją.

Dédé Kazimieras gimė ten pat. Vedes mano mamos seserį, gyveno Joniškelių valsč., Staciūnų km. 1945m. buvo arestuotas, nuteistas ir išvežtas į Sibirą, iš ten pabėgo ir pėsčiomis parėjo į Lietuvą. 1948m. buvo išvežtas į Tomsko gub., kažkur prie Baturino. Grizė į Lietuvą sunkiai sužalotas, mirė. Dirbo Kvėdarnos kolūkyje. Dabar penšininkas. Nori ukininkauti savarankiskai. Reabilituotas.

Jauniausias Šeimos narys kunigas Petras Lépa iki karo ir po karo klebo navo prie Biržų, Gudžiūnuose. Ilgai slapstėsi šventima pavarde, ne karta, pabėgo saugumui iš nagų. Daug padarė į Lietuvos laisvęs. Apie 1948m. buvo suselktas, arestuotas Klaipėdoje, paskui teistas ypatingos Maskvos komisijos. Kalėjo Noriško lageriuose. Pasaiko, kad pūgos metu jo žūtis buvo tragika. Einant į darbą geležinkelio bėgiais, buvo paleista automatica, ir visi, įėjais, sutraškyti. Tai buvo padaryta specialistai. Palaidotas Noriškėse. Pastatytas medinis kryžius. Kapas apdėtas akmenimis, ir lentelė su užrašu.

Zinantių ką nors apie kunigo Petro Lépos likimą, prašau parašyti adresu: Pasvalio raj. Joniškėlis, Vytauto 6-8.

Valerija LEPAITĖ-KARALIUNIENĖ

ATSILIEPKITE!

Vincas ANTANAVIČIUS, Antano, g. 1899 m. Gyveno Telšių valsč., Eigirdžių apyl., Šašaičių km., ūkininkas. Išvežtas 1941 m. birželio 15 d. į Komisijos ATSR. 1945 m. ar 1946 m. namiškiai gavo tik vieną laišką, kuriame praše atsiųsti šiltų rūbų. Buvusiu kartu tremtyje ir apie jo likimą žinančiu ieško Stefanija BALTONIENĖ, Telšių raj., Eigirdžiai.

Alfonas BUDZILAS, Antano, g. 1915 09 17, Rokiškio apskr., Kriaunių km. Gyveno Kaune, Laisvės alėjoje 41/24 - 13. Suimtas 1946 m. rugpjūčio 22 d. Kaune, Laisvės al. Nuteistas 10-čiai metų. Išvežtas į Sverdlovsko srt., Ivdelio lag., vėliau Pavlodaro srt., Ekibastuz Ugol lag., ten ir mirė 1953 09 07. Kartu kalėjusių ieško Elena BUDZILAITĖ, 233036 Kaunas, V.Krėvės 10-59, tel. 790382.

Jonas DANILEVIČIUS, Karolio, g. 1895 m. Gyveno Svenčionių apskr. (dab. Molėtų raj.), Garšvėnų km., ūkininkas. Ištremtas 1941 m. birželio 14 d. Naujosios Vilnios geležinkelio stotyje atskirtas nuo šeimos. Reabilitacijos pažymoje nurodyta, kad ypatingojo pasitarimo prie TSRS vidaus reikalų komisaro nuteistas 1943 m. sausio 27 d. ir mirė 1943 m. birželio 18 d. Kartu kalėjusių, ką nors apie jo likimą žinančiu ieško Eugenijus DANILEVIČIUS, 232055 Vilnius, V.Grybo 37-24, tel. 741816.

Juozas MALAŠKEVIČIUS, Vinco, g. 1908 m. Lazdijų raj. (buv. Alytaus apskr.), Šiaulėnų apyl., Barzdžiūnų km., gydytojas. Pabėgės iš saugumo kalėjimo Vilniuje, 1948 m. partizanavo Alytaus, Lazdijų apylinkėse, slapyvardis Jurgaitis. Žuvo 1948 m. Alytaus raj., Seirijų km. Palaidojimo vietas ieško ir daugiau žinių laukia Jonas MALAŠKEVIČIUS, 232500, Klaipėda, Daunes 21-11, tel. 12241.

Vytautas ir Stasys JUODEKIALAI ar JUODEKIALAI, kilę iš Pašuvių, Zitiškių km. buvo ištremti į Sibirą. Žinoma, kad grizo į Lietuvą. Gerų žinių nori pranešti Janina ŽILINSKAITĖ, 235400, Šiauliai, Trakų 34-67.

Motiejus MAKŪNAS, Simono, iš Semeliškių valsč., Trakų apskr., Tverinių km. su žmona Ona ir giminaitė Elena Stosiūnaitė 1946 m. ar 1947 m. buvo ištremtas į Sibirą. Sulaukęs 60 metų, mirė 1950 m. Molotovskaja srt., KPO, Jušvų raj., Kupros k/t Sobolevo km. Žmona Ona Makūnienė po vyro mirties pabėgo į tremties ir grizo į Lietuvą. Mirė ir palaidota Semeliškių kapinėse. Šūnus Kostas MAKŪNAS, gvy. Australijoje, norėtų parvežti į Lietuvą tėvo palaikus. Jis ieško kartu tremtyje buvusių į galbūt žinančių palaidojimo vietai.

Rasykite adresu: 232015 Vilnius, Savanorių 58-34, Stanislavai GILJELĖ, tel. 668255.

Liko savoje žemėje

Darbštūs buvo Kėdainių apskrities Pilionių kaimo žmonės. Ir žemė derlinga, ir ukininkauti mokėjo. Tad raudonieji okupantai juos kaip amaras puolė, trėmė, grūdo į kalėjimus. Iš dešimties iukų liko tik puse.

ado Butvilos namus - graži, tvaru, gą sodyba, po kurios stogu išsiėkėdavo ir Pilionių pradinė mokykla, apnoko nelaimės karui baigiantis. Pirmasis, džiulos paskirtas, mirė Tadas, vėliau - vaikai, net po du. Nesėpus nulydėti. Nijolytės, mirė. Irutė. Nuo kapų vartų su karsteliu teko grįžti lydėtojams. Po dienos į duobę nuleido abi.

Liko Butvilienė su trimis sūnumis - prie namų jaunylis Henrikas ir penkiolikmetis Alfonas, o dviečių neteis Leonardas, nors sirgdamas džiova, dirbo ir mokesi Kaune. Netrukus vėl nelaimė - 1949 m. kovo 25 d. ginkluoti tribai ir kariškiai apsupo sodybą ir liepė namųsiams rengtis į Sibirą. Kaip tycia, ir Leonardas buvo grįžęs, pateko į nasrus. Išsigelbėjo tik Henrikas. Bėgantį namo vaiką sulaukė artimiausias kaimynas Juozas Bakanauskas. Iš jo kiemo Henrikas ir matė, kaip jo motulė su Alfonsu kraunasi rūsiulis. Sie praėdė tribų, kad leistų pasipjauti avi, bet tribai neleido. Tik vienas kariškis pagaliau pagalėjo.

Su didžiausiu skausmu dabar visa tai prisimena buvus netolimais kaimynas Kazys Manickas. Tribai jis buvo išvare Butvilų vežti.

Poviai avi, matau - Leonas šmėtelėjo per kiemą į pakalnę ir nėrė į patinus upelį. O įėjus į žemę. Dievui dėkui, pabėg... Perplaukęs išlipo į angulę aukštelniukas ant kranto. Tada tribai tekėmis į apsupo. Vienas šovė gulindam į krūtinę, paskui apkraustė, iš užancio ištraukė batams padus ir parsineš į kiemą. Žmonės saipėsi - tribai su

Netrukus Sibire mirė Butvilienė. Taigoje, amžiname šale, ji ir dabar tebeguli. Suaugęs Alfonas, grįžęs į tremties, naturejo kur prisilausti, sodybą - namanus ir sodą buvo nušlavę kolukis. Apie mėnesį pavaikščiojęs po apylinkę, Alfonas dingo be žinios. Gyvas tik Henrikas. Gyvena Panėvėžyje.

Butvilų sodybos vietoje - plynas laukas ir keletas pamatiniai akmenų.

Ignas MEŠKAUSKAS KEDAINIAI

Mūsų šeimos likimas

Mano dėdė Aleksandras Lépa, gime Biržų apskr., Vaškų valsč., Degėsių km., laisvoje Nepriklausomoje Lietuvos dirbo Kauno geležinkelį svrivaldybėje. 1939m. persikėlė į Kauno į Pasvalio raj., Ūžulėnų km. Užėjus raudoniesiems, nuo 1944m. iki 1946m. slapstėsi. Buvo suimtas namuose, teistas pagal 58str. Kalėjo Pečioros, Intos lageriuose. Į Lietuvą grizo 1958m. Mirė 1979m., palaidotas Joniškyje.

Mano tėvelis Juozas Lépa, gime Biržų valsč., Degėsių km., 1944m. okupavus Lietuvą, rugpjūčio mėn. buvo suimtas namuose, žiauriai sumuštas, išvežtas į Biržų kalėjimą. Spalio ar lapkričio mėn. politinius kalinius išvadavo iš kaičių lagerio. Tėvelis taip buvo komanduotas stovyti pionierių lagerio bei teisės grįžti į Lietuvą. Grizė tiki sunkiai sirgdamas, mirė 1976m., palaidotas prie brolio Aleksandro Joniškyje. Apie mūsų šeimų vaiku kandias, patyčias ir negandas par